

Açık Piyasa İşlemleri (API) (Open Market Operations): Para politikası uygulaması çerçevesinde, merkez bankaları bünyesinde para miktarının artırılıp azaltılması amacıyla, Hazine kağıtlarının alım ve satımının (kesin alım, kesin satım, geri satım vaadiyle alım (repurchase agreements), geri alım vaadiyle satım (reverse repurchase agreement)) yapılması işlemleridir. Bankalararası Para Piyasası işlemleri de “Açık Piyasa İşlemleri” kapsamı içerisindedir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası bünyesinde bu tür işlemler, Açık Piyasa İşlemleri ve Para Piyasası Müdürlükleri tarafından yürütülmektedir.

Açık Pozisyon (Short Position): Döviz, altın, menkul kıymet gibi bir finansal araç üzerinden sahip olunan varlıkların aynı cinsten yükümlülükleri karşılayamayan kısmıdır. Örneğin 10 milyon USD yükümlülüğe karşı 5 milyon USD varlık bulunduruluyorsa aradaki 5 milyon USD, açık USD pozisyonunu ifade eder.

Alış (Bid): Piyasa katılımcılarının, piyasada işlem gören değerleri (döviz, menkul kıymet gibi) almaya istekli oldukları fiyattır.

Alış – Satış Farkı (Spread): İşlem gören herhangi bir kıymetin, alış ve satış fiyatı arasındaki farkı ifade eder.

Arbitraj: Herhangi bir menkul kıymetin, dövizin veya malın bir piyasadan alınıp diğer bir piyasada satılarak (kıymetler birbiri ile değiştirilerek) risksiz bir şekilde kar edilmesi işlemidir. Arbitraj işlemleri piyasalar arasındaki fiyat farklılıklarının azalmasına yol açar. Günümüzde iletişim teknolojisinin artması ve bilgiye ulaşma maliyetinin düşmesi ile piyasalar arası fiyat farklılığı son derece düşük olmakta, ortaya çıkan farklılıklar anlık olarak bu tür işlemlerle ortadan kalkmaktadır.

Ayı Piyasası (Bear Market): Fiyatların düştüğü piyasaları ifade eder.

B

Bankalararası Para Piyasası: Bankalar arasında kısa vadeli fonların alınıp satıldığı piyasalardır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası bünyesinde aynı adla işlem gören piyasada bankalar kendilerine tanınan limitler çerçevesinde, önceden belirlenen vadelerde TL alım-satım işlemi gerçekleştirmektedirler. Bu piyasada, Merkez Bankası aracı konumu üstlenmekte olup (blind broker) alım-satımı gerçekleştiren taraflar birbirlerini bilmeden Merkez Bankası üzerinden (Merkez Bankasını taraf kabul ederek) işlemlerini gerçekleştirmektedirler. Para politikası uygulamasında önemli bir fonksiyona sahip olan bu piyasada Merkez Bankası doğrudan faiz belirleyerek kısa vadeli faizleri yönlendirebilmekte ve son kredi mercii fonksiyonunu yerine getirmektedir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası dışında, bankaların kendi aralarında bu tür işlemleri gerçekleştirdikleri ikincil piyasalar da mevcuttur.

Banknot: Taşıyana, üzerinde yazan miktarın ödenmesinin, çıkaran kuruluş tarafından garanti edildiği faiz taşımayan kıymetlerdir. Yasal ödeme aracıdır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası TL Banknot basmaya tek yetkili kurumdur.

Basit Faiz: Bir yatırımın, yatırım dönemi süresince sadece anaparasının kazandığı faiz oranıdır.

Baz Puan (Basis Point): Faiz oranlarındaki değişimi ifade eden bir ölçüm birimidir. Noktadan sonraki 4 üncü haneye karşılık gelir (0.0001). Örneğin faiz oranının % 65.25'den % 66.75'e yükselmesi durumunda 150 baz puanlık bir artış söz konusudur. Diğer bir deyişle baz puan % 0.01'e karşılık gelmektedir.

Benchmark (Ölçüt): Ölçüm ve karşılaştırma kriteri anlamında kullanılmaktadır. Örneğin portföy yönetiminde, benchmark portföy, bu yapı dışında oluşturulan portföylerin performans (getiri ve risk anlamında) başarısının ölçümüne esas alınan portföydür. Diğer bir örnek; benchmark menkul kıymetler, piyasada yeterince likiditeye sahip, ihraç eden kurum tarafından bu özelliğinin devam ettirilmesi söz konusu olan ve piyasada benzer ihraçlar için bir referans teşkil eden kıymetlerdir.

BIS (Bank for International Settlement): Parasal ve finansal istikrarı sağlamaya yönelik olarak merkez bankaları ve diğer kurumların kendi aralarındaki işbirliğini artırmak amacı ile kurulmuş uluslararası bir organizasyondur. 1930 yılında kurulmuş olup, İsviçre'nin Basel kentinde yerleşiktir. Sermayesi altın frank şeklinde ifade edilmekte olup, 1 altın frank 0.29 gram altını temsil etmektedir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası 5000 altın frank ile bankanın hissedarıdır.

Bileşik Faiz: Bir yatırımın yatırım dönemi boyunca kazandığı faizin de yeni yatırım döneminde yatırıma tabi tutulması sonucu elde edilen getiriyi gösteren faizdir. Diğer bir deyişle faizin de faiz kazanmasıdır.

Birikmiş Faiz: Bir yatırımın, yatırım dönemi içerisinde, ödeme tarihine kadar üzerinde biriken faizdir. Örneğin, 6 ayda bir dönemsel % 30 kupon ödemeli 100.000 TL ' den ihraç edilen bir devlet tahvilini almak için, piyasa oranının değişmediği varsayımı ile 3 ay sonra ödenmesi gereken fiyat yaklaşık 115.000 TL' dir (dönem sonunda toplam 30.000 TL faiz kazanması için, bu durumda ikinci 3 ay için % 13.04' lük bir getiri söz konusudur). Buradaki 15.000 TL yatırımın üzerinde biriken faizi ifade etmektedir.

Birincil Piyasa (Primary Market): İlk ihraçların yapıldığı piyasadır. Bir yatırım aracının örneğin bir menkul kıymetin ilk defa piyasaya sürülmesi (satılması) birincil piyasa işlemidir. Benzer şekilde, devlet iç borçlanma senetlerinin, T.C. Hazine Müsteşarlığı tarafından ihale yöntemi ile satımı da bir birincil piyasa işlemidir. Bu senetlerin daha sonra yatırımcılar arasındaki alım-satımları ise ikincil piyasa olarak adlandırılan piyasalarda gerçekleşmektedir.

Boęa Piyasası (Bull Market): Fiyatların yükseldiği piyasayı ifade eder.

Bono: Vadesi 1 yıldan kısa olan, çıkaran kurum tarafından öngörülen vade sonunda belli bir bedelin ödenmesinin taahhüt edildiği menkul kıymetlerdir. T.C. Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılan bir yıldan kısa vadeli ihraçlar, Hazine Bonosu adı altında işlem görmektedir. İngilizce karşılığı olan "Bond" ifadesi ise, ABD Hazinesi ihraçları için, 10 yıldan uzun vadeli kıymetleri ifade etmektedir (maksimum

30 yıl). Benzer şekilde “note” ifadesi 1-10 yıl arası, “bill” ifadesi ise 1 yıl ve daha kısa ihraçlara yönelik olarak kullanılmaktadır.

Broker: Alım ve satım işlemlerine belli bir komisyon karşılığı aracılık eden, işlemleri kendi adına ancak taraf olduğu kişi veya kurumlar hesabına yapan işlemciler verilen isimdir.

Bütçe Dengesi (Budget Balance): Bir işletmenin veya devletin gelir ve giderleri arasındaki farktır.

C-Ç

Call Option: Opsiyon, sahibine, opsiyona konu olan kıymeti, kontratta yazan fiyattan, kontrat vadesinde herhangi bir yükümlülük doğurmadan alma hakkı verir. Bu tür bir mali araçta, vadede, opsiyona konu olan kıymetin fiyatı kontrat fiyatının altında gerçekleşirse opsiyon sahibi bu hakkını kullanmaz ve işlemini daha düşük olan piyasa fiyatından gerçekleştirebilir.

Çapa (Nominal Anchor): Ekonomik karar alma süreçlerinde referans olarak alınan büyüklükleri ifade etmek için kullanılır. Örneğin kur çapası kavramı, Merkez Bankasının kur için belli öngörülerini sonrasında, diğer ekonomik birimlerin de bu öngörüye güven duyması ile birlikte, alınan ekonomik kararlarda kurun, kurdaki artışın esas alınması ve fiyat, ücret artışı, yatırım gibi kararlarının kur politikası çerçevesinde şekillenmesini ifade eder. Bu tür bir çapaya (politikaya) güvenin olmaması halinde, seçilen büyüklükler bu özelliklerini kaybederler. Parasal büyüklükler, faiz oranları, enflasyon, büyüme oranları “çapa” olarak kullanılan büyüklüklerdir. Özellikle son yıllarda, kur ve faiz oranı gibi büyüklüklerin çapa olarak kullanımında ortaya çıkan güçlükler, enflasyonun bu amaçla kullanımını yaygınlaştırmıştır.

Çekirdek Enflasyon (Core Inflation): Tüketici ve Toptan Eşya Fiyat Endeksleri gibi genel kullanıma açık mal ve hizmet sepetlerinden oluşan enflasyon endekslerinin temel enflasyonist eğilimleri tam olarak yansıtmadığı varsayımı ile, bazı mal grupları ile fiyat değişmelerine yol açan bir takım unsurların enflasyon endeksinden çıkarılması sonucu ulaşılan bir enflasyon tanımıdır. Bu amaçla, dışsal etkilere (enerji fiyatlarında artış, mevsimsel koşullar, maliye politikası vs) daha açık olan ve geçici nitelikler taşıyabilen, enerji, temel gıda maddeleri fiyatları ve dolaylı vergiler bu tür enflasyon hesaplamaları

içerisine katılmamaktadır. Amaç, fiyatlar genel seviyesindeki değişimi sürekli kılan unsurları tespit etmek ve bunlara yönelik daha gerçekçi politika kararları alabilmektir. Özellikle, enflasyon hedeflemesine yönelik ülkelerde bu türden alternatif endeks oluşumları değişik formları ile kullanılmaktadır. Türkiye’de Özel İmalat Sanayi Fiyat Endeksi “çekirdek enflasyon” olarak adlandırılmaktadır.

D

Dalgalı (Serbest) Kur Sistemi (Free Floating): Kurun hiçbir müdahale olmadan tamamen piyasada oluşan arz ve talep koşullarında belirlendiği sistemleri ifade eder.

Dealer: Alım-satım işlemlerinde kendi nam ve hesabına hareket eden kişi ve kurumlara verilen isimdir.

Değişken Faizli İhraçlar (Floating Rate Notes): Getirisi, ihracı sırasında sabitlenmeksizin önceden belirlenen başka değişkenlere bağlanan kıymetlerdir. Gerçekleşen enflasyona veya LIBOR gibi uluslararası faiz oranlarının, örneğin geçmiş 3 aylık ortalamasına endekslenen ihraçlar bu türe girmektedirler. Getiri (faiz) oranlarındaki belirsizliğin arttığı ve fiyat oluşumlarının güçleştiği ortamlarda, hem ihraç eden hem de yatırımı yapan kişi ve kuruluşlar açısından riski daha düşüktür.

Devalüasyon: Ulusal paranın yabancı paralar karşısındaki değerinin azalmasını ifade eder. Örneğin, Türk Lirasının ABD doları karşısındaki değerininin 1.200.000 TL’den 1.300.000 TL’ ye düşmesi, TL’ nin (ABD dolarının değer kazanması) 100.000 Lira değer kaybetmesi anlamındadır.

Dönemsel Faiz: Bir yatırımın fiilen elde tutulma süresince getireceği faizi ifade eder.

Döviz Kuru (Exchange Rate): Ulusal bir paranın, diğer bir ulusal para cinsinden ifadesidir.

Döviz Kuru Rejimleri: Döviz kurları günümüzde özellikle küçük ve açık ekonomiler için taşıdıkları önem ve reel ekonomiyi doğrudan etkileme potansiyelleri nedeniyle, uygulanan para politikası çerçevesinde doğrudan hedef, gösterge veya araç olarak kullanılmaktadırlar. Döviz kuruna yönelik uygulamalar, bir uçta tamamen sabit kur sistemi, diğer uçta ise tam serbesti olmak üzere, iki rejim arasında şekillenmektedir. Tamamen sabit kur sisteminde, ulusal para yabancı bir para veya paralardan oluşan bir sepet karşısında sabitlenmekte ve bu değer in sürmesi para otoritesi tarafından bazen açık bazen de dolaylı olarak garanti edilmektedir. Para Kurulu (Currency Board) türü uygulamalarda, bir taraftan kur sabitlenirken diğer taraftan ulusal para arzı tamamen bu kur üzerinden gerçekleştirilen döviz alış-satışlarına bağlanmaktadır. Tamamen serbest kur sisteminde ise, döviz kurunun fiyatı doğrudan piyasada oluşan arz ve talebe göre belirlenmektedir. Ara rejim olarak adlandırılan, Avrupa Para Sistemine geçiş aşamasında da uygulanan kurun bir band içerisinde hareketine müsaade eden yapı ile kontrollü dalgalanma (managed float), sürünen kur (crawling peg) adı altındaki sistemlerde ise, kur belli bir takım kriterlere göre yönlendirilmekte ve para otoritesi tarafından gerektiğinde müdahale edilmektedir. Kura yönelik bu tür rejimlerin seçimi, ülkelerin içinde bulunduğu şartlara göre değişmektedir.

Dünya Bankası (World Bank): 1944 yılı sonrası, Avrupa'nın yeniden imarına yönelik olarak "International Bank for Reconstruction and Development" adı altında kurulan uluslararası bir örgüttür. Daha çok, gelişmekte olan ülkelere uzun vadeli proje kredileri sağlamaktadır. Son yıllarda görev tanımları içerisinde, gelişmekte olan ülkelerin dış borçları ve yoksullukla mücadele kavramları da girmiştir.

E

Efektif: Kaydi forma dönüşmemiş, ekonomik birimlerin fiilen banknot ve bozuk para olarak ellerinde tuttukları parayı ifade etmek için kullanılan bir terimdir.

Egzotik Opsiyonlar (Exotic Options): Talep edenin ihtiyacına göre şekillendirilen opsiyonlardır. "Barrier option" adı altında opsiyona konu olan kıymetin opsiyonda öngörülen fiyatı, örneğin geçmesi

halinde geçerliliğini yitiren opsiyonlar, ya da "Lookback options" adı altında belli bir dönemde gerçekleşen örneğin en yüksek fiyatı opsiyona fiyat kabul eden opsiyonlar bu türe örneklerdir.

Elektronik Fon Transferi (EFT): Fonların elektronik ortamda hesaplar arası aktarımının yapıldığı sistemdir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası bünyesinde ilk olarak Nisan 1992' de işleme açılmış, Nisan 2000'de ise ikinci nesil adı altında günün ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde güncelleştirilmiştir. Şu anda sadece TL üzerinden işlem yapılmaktadır. Sistemin açılış saati 8:00 olup, katılımcıların en geç saat 9:00'da kendi sistemlerini açması gerekmektedir. Resmi kapanış saati 17:30 olup, bu saat Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından gerek görülmesi haline uzatılabilir.

Elektronik Menkul Kıymet Transferi (EMKT) : Menkul kıymetlerin elektronik ortamda hesaplararası aktarımının yapıldığı sistemdir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası bünyesinde bu tür bir sistem Ekim 2000' de faaliyete geçmiştir. Sistemin açılış saati 8:00 olup, katılımcıların en geç saat 9:00' da kendi sistemlerini açması gerekmektedir. Resmi kapanış saati 17:30 olup, bu saat Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından gerek görülmesi haline uzatılabilir.

Enflasyon: Fiyatlar genel seviyesindeki değişimdir. Bugün için, parasal bir olgu olduğu ve uzun dönemde parasal bir büyüme olmadığı sürece enflasyonun artmayacağı genel olarak kabul görmektedir. Toptan Eşya Fiyat Endeksleri, Tüketici Fiyat Endeksleri ve İmalat Sanayii Fiyat Endeksleri gibi çeşitli endeksler aracılığı ile ölçülmektedir.

Enflasyon Hedeflemesi (Inflation Targeting): Merkez bankalarının genellikle hükümetlerle birlikte, para politikası amacı olarak belli bir enflasyon rakamını hedeflemeleridir. Bu tür bir uygulamada hedeflenen enflasyonun, beklentileri etkileyebildiği ölçüde, nominal çapa görevini üstlenmesi öngörülür. Diğer politikalardan farkı, enflasyon hedefinin net bir şekilde kamuoyuna duyurulması ve bu konu ile ilgili doğrudan sorumluluk alınmasıdır. Uygulamada, uygulayıcı kurum olarak merkez bankaları amaca yönelik bir araç bağımsızlığına kavuşmaktadırlar. Diğer bir deyişle, merkez bankaları, kur ve faiz politikalarını enflasyonu kontrol altına almak amacı ile istedikleri biçimde kullanabilmektedirler. Bu tür uygulamalar, bir ekonomideki tüm büyüklüklerin nominal çapa özelliğini kaybetmesi sonucu bir zorunluluk olarak da ortaya çıkabilmektedir. Bu tür bir politikanın başarısı için, güçlü ve sağlıklı bir mali yapı, enflasyon ile para politikası araçları arasında gözlenebilir ve istikrarlı bir ilişki, kredibilite, bağımsızlık ve açıklık gibi unsurlar ön koşul olarak sayılmaktadır.

Enflasyon Vergisi: Para, tedavüle çıkararak kurum açısından yükümlülük, talep eden, elde tutan kurum ve kişi açısından ise bir varlık olarak düşünülür. Enflasyon, parayı ihraç eden kurumun yükümlülüğünü, parayı elde tutan kurumun ise varlığını reel olarak azaltır. Bu anlamıyla enflasyon, gelir elde eden açısından vergi özelliği taşımakta, dolayısıyla vergi gibi satın alma gücünün transferine neden olmaktadır.

Etkin Piyasa (Efficient Market): Bu hipotez, bir piyasada işlem gören kıymetlerin mevcut fiyatlarının, o kıymetlere ilişkin elde edilebilir bilgilerin tümünü yansıttığını öngörür. Teori, fiyatı belirleyenin alıcı ve satıcılar olduğu varsayımı ile, işlemcilerin tüm ulaşılabilir bilgilere aynı anda ve simetrik olarak ulaştığını varsayar. Bu durumda oluşan fiyatın da denge fiyatı olduğu öngörülür.

Euro Bonolar (Eurobonds): Çıkararak ülkenin veya kuruluşun, kendi ulusal para birimi dışındaki bir para birimi üzerinden ihraç ettiği menkul kıymetlerdir.

Euro Dolarlar (Eurodollars): Amerika Birleşik Devletleri dışındaki bankalarda veya ABD bankalarının yurtdışı şubelerinde tutulan ABD doları cinsinden mevduatları ifade etmek için kullanılır. Euro ifadesi, bu tür mevduatların büyük çoğunluğunun özellikle Batı Avrupa ülkelerindeki bankalarda tutulmasından kaynaklanır. Ancak, Asya ve benzeri diğer tüm ülkelerde tutulan ABD doları hesapları da bu adla anılır. Çok yoğun bir ikincil piyasa hacmine sahiptir.

E

Faiz: Üretim faktörlerinden sermayenin elde ettiği getiridir. Diğer bir ifade ile paranın kullanım bedelidir.

Faiz Dışı Bütçe Dengesi (Primary Balance): Bütçeden gerçekleştirilen faiz ödemeleri hariç tutularak ulaşılan bütçe dengesidir.

Federal Fon Oranları (Federal Funds Rate): Amerika Birleşik Devletleri'nde finansal kurumların gecelik bazda borçlanmalarını gerçekleştirdikleri piyasa faiz oranıdır. Para politikası uygulamasında temel gösterge niteliğinde olduğundan ABD Merkez Bankası'nın yakın gözetimi altındadır. ABD Merkez Bankası bu piyasada oluşan günlük "Federal Funds Rate" lerin kendi açıkladığı orana uygun seyretmesi amacıyla açık piyasa işlemleri yoluyla piyasadaki günlük rezerv (kullanılabilir fon) miktarını ayarlar. Örneğin, bu piyasada oluşan faizler kendi hedef oranın altında ise, diğer bir deyişle piyasada fon fazlası varsa, bu miktarı açık piyasa işlemleri ile piyasadan çeker.

Fiyat İstikrarı: Para politikasının uzun dönemli temel amaçlarına (büyüme ve istihdam) yönelik olarak ekonomik birimlerin karar alma süreçlerinde etkili olmayacak ölçüde düşük ve istikrarlı bir enflasyon oranını ifade eder.

Forward: İleri tarihli işlemler anlamındadır. Belli bir kıymetin önceden belirlenmiş bir fiyattan yine önceden belirlenmiş bir tarihte teslim edilmesini öngörür. İşlemler, genellikle organize piyasalarda değil, alıcı ve satıcının karşı karşıya gelmesi ile tarafların ihtiyaçları doğrultusunda gerçekleştirilir. Döviz, menkul kıymet, mal gibi alım-satım konu araç üzerinden düzenlenebilen bu tür kontratlar fiyat riskini bertaraf etmenin yanı sıra spekülatif amaçlara da yönelik olabilir.

Forward-Forward: Sözleşmeye konu olan örneğin bir para piyasası işleminde vade, faiz ve miktar gibi unsurlar üzerinde bugünden anlaşılan, ancak ileri bir tarihte başlayacak ve daha ileri bir tarihte sona erecek işlemleri ifade eder. Bu kotasyon 3 ay sonra başlayacak 3 ay vadeli bir işlemi (işlem vadesi 6 ay) ifade eder.

Future: İleri tarihli işlemler anlamındadır. Belli bir kıymetin önceden belirlenmiş bir fiyattan yine önceden belirlenmiş bir tarihte teslim edilmesini öngörür. Forward piyasalardan farkı, organize piyasalarda standartlaştırılmış (bir kontratın miktarı, kontratların piyasaya çıkış tarihleri, marjin adı

altında bir teminat sistemine sahip olunması gibi) kontratlar üzerinden işlem görmesidir. Spekülatif amaçlı yapıldığında, teorik olarak sonsuz kar ve zarar ihtimali vardır.

H

Hesaben Saklama (Book Entry): Kıymetlerin elektronik ortamda hesaben saklanmasını ifade eder. Örneğin T.C. Hazine ihalesinden alınan kıymetler, katılımcılar tarafından fiziki olarak talep edilebileceği gibi (bu kıymetler Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından bastırılmaktadır) makbuz karşılığı elektronik ortamda katılımcıların hesabına da aktarılabilir. Şahıslar da, makbuz karşılığı kıymetlerini hesaben saklayabilmektedirler. Fiziki olarak elde bulunan bir kıymetin, sonradan bir hesaba yatırılması da kıymeti bu forma sokmaktadır.

I-İ

İhale (Auction): İhale, İngilizce "auction" auctio kökünden gelmekte olup kelime anlamı artış demektir. Piyasa ekonomilerinde, çeşitli mal ve finansal değerlerin kişi veya kurumlara tahsis yöntemlerinden birisidir. Özellikle, ihaleye konu olacak malın sabit veya doğrudan belirlenebilir bir fiyatı yoksa ya da malın satıcısı, malın piyasa fiyatı konusunda emin değilse ihale yöntemi ile satım tam rekabet koşulları altında bu belirsizliği ortadan kaldırır. İhale yöntemlerine ilişkin ilk sınıflandırma, 1961 yılında William Vicer tarafından yapılmıştır. İhaleler farklı biçimlerde gerçekleştirilebilir. En yaygın olanı, fiyatların büyükten küçüğe doğru dizildiği, (satan açısından geliri maksimum, maliyetin minimum olması anlamına gelmektedir), çoklu fiyat ("Dutch Auction" adını Hollanda'da çiçek satışlarında kullanılmasından almıştır) türü ihalelerdir. Bu ihalede her katılımcıyla kendi teklif ettiği fiyat üzerinden işlem yapılmaktadır. Fiyatların küçükten büyüğe sıralandığı ihaleler ise "English Auction" olarak adlandırılmaktadır. Diğer bir ihale yöntemi ise "tek fiyat" ihalesidir. Bu ihale türünde arzın ve talebin eşitlendiği fiyat, ihaleyi kazanan tüm katılımcılara uygulanmaktadır. Diğer bir deyişle tüm işlemler tek bir fiyat üzerinden gerçekleştirilmektedir. İki ihale türünün de birbirine göre avantaj ve dezavantajları söz konusudur. Tek fiyat ihalesinde, bilgi toplamının maliyeti daha az olup daha fazla katılım sağlanabilir. Çoklu fiyat ihalesinde ise daha yoğun bir rekabet söz konusu olup satıcı açısından daha düşük bir maliyet söz konusu olabilir. Ancak, tüm bunlar piyasanın yapısına ve o günkü koşuluna bağlıdır.

İkincil Piyasa (Secondary Market): Kıymetlerin ilk ihraçları sonrası işlem gördükleri piyasaları ifade eder. Örneğin, T.C. Hazine Müsteşarlığı tarafından ihraç edilen borçlanma senetlerinin ihraç sonrası alınıp-satıldığı İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, Tahvil Bono Piyasası ikincil piyasaya bir örnektir.

K

Kesin Alış: Bir menkul kıymetin doğrudan alımıdır. Merkez Bankası tarafından yürütülen Açık Piyasa İşlemleri çerçevesinde, para politikası uygulamasına yönelik olarak, piyasada kalıcı bir likidite (para) eksikliğinin olduğu düşünüldüğü durumlarda, Merkez Bankasının piyasadan kendi portföyü için menkul kıymet almasını ve karşılığında sisteme para vermesini ifade eder.

Kesin Satış: Bir menkul kıymetin doğrudan satımıdır. Merkez Bankası tarafından yürütülen Açık Piyasa İşlemleri çerçevesinde, para politikası uygulamasına yönelik olarak, piyasada kalıcı bir likidite (para) fazlasının olduğu düşünüldüğü durumlarda, Merkez Bankasının piyasaya kendi portföyünden menkul kıymet satmasını, karşılığında sistemden fazla parayı kesin olarak (bir daha geri verilmemek üzere) çekmesini ifade eder.

Konsolidasyon: Bir borcun borçlusu tarafından ödenmeyip zorunlu veya gönüllü olarak vade, faiz, tür ve benzeri yönlerden yeniden yapılandırılmasını ifade eder.

Kuponlu İhraçlar: Bir menkul kıymetin dönemsel olarak faiz ödemesini ifade eder. Örneğin, 100.000 TL nominal değerli, 3 ayda bir % 15 kupon faizi ödemeli 1 yıl vadeli bir menkul kıymetin, yatırımcısına 3 ayda bir 15.000 TL lik faiz (kupon) ödemesi yapılması, 1 yıl sonunda ise anaparasının, 100.000 TL'nin ödenmesi söz konusudur.

LIBID (London Interbank Bid Rate): Londra Bankalararası Para Piyasasında, kredibilitesi yüksek bankaların birbirlerinden ABD doları üzerinden mevduat kabul etme işlemlerinde uyguladıkları faiz oranıdır.

LIBOR (London Interbank Offered Rate): Londra Bankalararası Para Piyasasında, kredibilitesi yüksek bankaların birbirlerine ABD doları üzerinden borç verme işlemlerinde uyguladıkları faiz oranıdır. Londra saati ile 11:00' de sabitlenen bu oran piyasalar tarafından referans faizi olarak kullanılmaktadır.

Likidite: Döviz, menkul kıymet, gayrimenkul gibi herhangi bir aktifin kısa sürede ve sorunsuz bir şekilde (değer kaybına uğramadan) nakde çevrilebilmesini ifade eder.

M

Maliye Politikası (Fiscal Policy): Hükümetlerin, istihdam, büyüme ve enflasyon gibi belli amaçları gerçekleştirebilmek amacıyla gelir toplama (vergilendirme) ve harcama yapma yöntemlerini şekillendirmeleridir.

Merkez Bankası Bağımsızlığı: Kavramsal olarak merkez bankalarının kararlarında dış faktörlerden (çoğunlukla politik) etkilenmeden, kendi öngördükleri para politikası araçlarını serbestçe kullanabilmelerini ifade eder. Bağımsızlık kavramının içeriği ve kapsamı son derece geniş olup, tanımlanması zordur. Bu kavramı sayısallaştırmak, bağımsızlığı ölçmek amacı ile, yasal bağımsızlığı temsil eden Merkez Bankası Kanunu (hedefleri ve araçları kimin saptadığı, diğer kamu kurumları ile ne türden bir ilişkiye sahip olduğu, başkanın seçilme ve görevden alınma süreçleri vs), ile uygulamadaki bağımsızlığı temsil ettiği düşünülen, o ülkedeki kurumsal ve kültürel yapı ile kişisel faktörler kullanılmaktadır. Enflasyonla Merkez Bankası bağımsızlığı arasında gözlemlenen yakın ilişki bu kavramın önemini artırmıştır.

Merkez Bankası Müdahalesi: Merkez Bankalarının kısa ve uzun dönemli para politikaları amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik olarak piyasalarda alım-satım yapmalarıdır. Müdahale ile müdahale edilen, döviz ve faiz gibi değişkenlerin piyasa fiyatlarının politika öngörülerindeki düzeylere düşürülmesi/yükseltilmesi hedeflenir. Müdahale yöntemleri farklılık gösterebilir. Merkez Bankaları taraf olup kendilerini göstererek doğrudan ve açık olarak müdahale edebilecekleri gibi dolaylı olarak da müdahale edebilirler. Benzer şekilde, Merkez Bankası müdahaleleri zaman ve miktar açısından

önceden bildirilebileceği gibi, herhangi bir bildirimde bulunulmaksızın da gerçekleştirilebilir. Müdahaleyi gerektiren durumlar, uygulanmakta olan para politikası hedefleri çerçevesinde şekillenir.

Moratoryum: Borçlanıcının, ödeme gücünü kaybetmesi nedeniyle borçlarının tümünü veya bir kısmını ödeyemeyeceğini ilan etmesidir. Genelde borçlu ve alıcı arasında borcun yeniden yapılandırılması ile sonuçlanır.

N

NASDAQ (National Association of Securities Dealers Automated Quotations): Tezgah üstü piyasalarda (resmi bir düzenleyicisi olmayan) işlem gören menkul kıymetler için alım-satım fiyatlarının gösterildiği otomatik bilgi ağı .

Net Bugünkü Değer (Present Value): Bir yatırımın yatırım dönemi boyunca sağladığı getirinin piyasa faizi veya kendi faizi ile iskonto edilmesi, bugüne indirgenmesi sonucu ulaşılan değerdir.

Nominal Değer (Par Value, Face Value): Bir kıymetin üzerinde yazan değerdir. Örneğin, T.C. Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılan her bir devlet iç borçlanma senedinin nominal değeri, üzerinde fiilen yazan değer olan 100.000 TL dir. Benzer şekilde 1.000.000 Türk Lirasının nominal değeri üzerinde yazan değer olan 1.000.000' dur.

O - Ö

Operasyonel Bütçe Dengesi: Faiz hariç ve dahil bütçe dengesini gösteren geleneksel tanımların, özellikle ekonomik istikrara sahip olmayan ülkelerde açığın etkilerini tam olarak yansıtmadığı düşüncesi ile oluşturulmuş bir kavramdır. Esas olarak bütçe açığının önemi açığın ekonomideki toplam büyüklükler (toplam talep, toplam arz) üzerinde yarattığı etkiden kaynaklanmaktadır. Operasyonel

bütçe açığı kavramı, toplam talep üzerinde etkili olan açığın, bütçe dönemi içerisinde ödenen faiz ödemelerinin reel kısmı olduğunu, nominal kısmın, toplam talep üzerinde etkili olmadığı varsayımından hareket eder. Bu çerçevede nominal faiz ödemeleri, faiz ödemesini elde eden birimler tarafından dönem başındaki servetlerinin reel değerinin amortismanında (korunmasında) kullanılmakta ve aynı amaçla yeniden yatırıma tabi tutulmakta, dolayısıyla tüketim harcamalarına yönelmemekte ve toplam talep üzerinde bu anlamı ile etkili olmamaktadır. Dolayısıyla, talep artışı sadece reel faiz ödemelerinden kaynaklanmakta ve operasyonel bütçe açığı bu anlamı ile açığı ifade etmektedir.

Opsiyon (Option): Belirli bir kıymeti, önceden belli bir vade ve fiyattan alma-satma hakkı veren kontratlardır. Kontratı elinde tutan kontrata konu olan kıymeti alma (call-option) veya satma (put-option) hakkına sahip olurken, kontrattan kaynaklanan herhangi bir yükümlülüğü yoktur. Kontratı satan (yazan) taraf ise vadede kontratı elinde tutan tarafın, kontrata konu olan kıymeti kontrat şartları içerisinde almak-satmak istemesi halinde, sözleşme hükümlerini yerine getirmekle yükümlüdür. Opsiyonu satan (yazan) taraflar bu işlem karşılığı prim geliri elde etmektedirler. Belirsizliğin (volatilitenin) yüksek olduğu piyasalarda, kontrat karşılığı prim talepleri çok yüksek boyutlara ulaşabilmektedir.

P

Para Kurulu (Currency Board): Döviz kuru rejimlerinden biridir. Bu tür bir uygulamada, ulusal paranın değeri yabancı bir para birimine veya yabancı para birimlerinden oluşan bir sepete karşı sabitlenir. Para politikası uygulaması açısından bakıldığında parasal tabanın sadece yabancı para karşılığında yapılan işlemlerle değişmesine izin verir. Diğer bir deyişle, merkez bankasına önceden belirlenmiş sabit bir kurdan döviz satıldığı zaman para miktarı artar, merkez bankasından döviz alındığı zaman azalır.

Para Piyasası: Kısa vadeli (uluslararası piyasalar için 90 gün ve daha az), yüksek likiditeye sahip finansal enstrümanların işlem gördüğü piyasalardır.

Para Politikası: Ekonomik büyüme, istihdam artışı ve fiyat istikrarı gibi hedeflere ulaşabilmek için paranın elde edilebilirliğini ve maliyetini etkilemeye yönelik alınan kararları ifade eder.

Uygulanmasından sorumlu kuruluşlar merkez bankalarıdır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununda, Bankanın temel amacının fiyat istikrarı olduğu ifade edilmiştir.

Para Politikası Kurulu - Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (Monetary Policy Committee): Fiyat istikrarını sağlamak amacıyla para politikası ilke ve stratejilerinin ve bu stratejiler çerçevesinde Hükümet ile birlikte enflasyon hedefinin belirlenmesi, Türk Lirasının iç ve dış değerini korumak için gerekli tedbirlerin alınması ve yabancı paralar ile altın karşısındaki muadeletini tesbit etmeye yönelik kur rejiminin, yine Hükümet ile birlikte belirlenmesi ile görevli ve yetkili olarak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası bünyesinde oluşturulmuş bir kuruldur. Para Politikası Kurulu, Başkan (Governör)in başkanlığı altında, Başkan (Governör) Yardımcıları, Banka Meclisince üyeleri arasından seçilecek bir üye ve Başkan (Governör)in önerisi üzerine müşterek kararlar atanacak bir üyeden oluşur. Hazine Müsteşarı veya belirleyeceği Müsteşar Yardımcısı toplantılara oy hakkı olmaksızın katılabilir.

Paranın Dolaşım Hızı (Velocity): Bir birim paranın kaç birim mal veya hizmetin el değiştirmesine imkan sağladığını gösterir. GSMH / Para Stoğu ile ifade edilir.

Parasal Aktarım Mekanizması (Monetary Transmission Mechanism): Para politikası kararlarının üretim, tüketim, istihdam gibi reel ekonomik aktiviteleri ekonominin kendi dinamikleri aracılığı ile etkilemesini sağlayan mekanizmadır. Örneğin, Merkez Bankasının kısa vadeli faizleri değiştirerek, enflasyon beklentileri, piyasa faiz oranları, vade yapısı, para - kredi büyüklükleri ile aktif fiyatlarını etkilemesi ve belli bir süre sonra bu değişmelerin reel büyüklükler üzerinde etkili olması bu mekanizmanın çalışma biçimini oluşturur. Ancak, böyle bir mekanizmanın net olarak tespit edilmesi, davranışsal bir takım tanımlamalar da gerektirdiğinden, oldukça zordur.

Piyasa Yapıcılığı Sistemi (Primary Dealer): Birincil piyasa işlemlerinde etkinliği artırmak, ikincil piyasaların işleyişini kolaylaştırmak amacı ile, hazine veya merkez bankalarının, borçlanma senedi ihracı (ihale), döviz müdahalesi türü işlemlerinde sadece belli kriterlere göre seçtiği banka ve diğer bazı kuruluşları taraf kabul ettiği bir sistemdir. Piyasa yapıcısı adı altında seçilen kuruluşlar, ikincil piyasalarda aralıksız işlem yapmak, kotasyon vermek, bir ihracın belli bir miktarını satın almak gibi yükümlülüklerle sahiptir.

Portföy Teorileri: Çeşitli risk ve getiri yaklaşımları altında portföy oluşumlarını inceler. Portföy oluşumu ve yönetime ilişkin, risk-getiri yaklaşımı altında portföyde yer alacak kıymetlerin seçim sürecinin nasıl ve hangi kriterlere göre yapılacağına ilişkin ilk teorik çalışma 1952 yılında “portfolio selection” adı altında Harry Markowitz tarafından yapılmıştır (Bu ve sonraki çalışmaları ile 1990 yılında Nobel Ekonomi ödülünü bu konunun diğer teorisyenleri ile paylaşmıştır). Teorik yapı, Markowitz Modeli, 1963 yılında William Sharpe’ın (1990 nobel ödüllü diğer teorisyen) “Single Index Model” adı altında geliştirdiği model ile basitleştirilmiş, bir anlamda hesaplama güçlüklerinden arındırılarak daha uygulamaya yönelik bir hale getirilmiştir. Teorik yapının gelişme süreci, 1964 yılında Sharp, 1965 yılında Linther, 1966 yılında Mossin’ in ayrı ayrı geliştirdikleri “Capital Assets Pricing” model adlı çalışmalar ile devam etmiştir. 1967 yılında Steve Ross bu teori ile bağlantılı olarak “Arbitrage Price Theory” adı altında yeni bir yaklaşım oluşturmuştur. Bu tür teorik çalışmalar, optimal portföy yönetimi altında yoğun bir biçimde kullanılmaktadır.

Pozisyon Fazlası (Long Position): Döviz, menkul kıymet veya herhangi bir finansal enstrumanda sahip olunan net fazla pozisyonu ifade eder. Örneğin, 10 milyon ABD doları nakit pozisyon fazlasına sahip olmak, bir portföyde net olarak (nakit ABD doları borçları düşüldükten sonra) 10 milyon ABD doları nakde sahip olmak anlamındadır. Diğer bir deyişle bir kıymetteki fazla sahipliği ifade eder.

Put Option: Satma hakkını ifade eder. Elinde opsiyon kontratını bulduran tarafa, opsiyona konu olan kıymeti yine opsiyonda belirtilen şartlarda satma hakkını verir ancak bir yükümlülük getirmez. Piyasa koşullarına bağlı olarak opsiyonu elinde bulduran taraf opsiyonu kullanmayabilir. Opsiyonun kullanılması “exercise” edilmesi olarak ifade edilir. Opsiyonu satan taraf ise, alan tarafın opsiyonu kullanmak istemesi durumunda kontrat şartlarını yerine getirmekle yükümlüdür.

R

Reel Faiz Oranı (Real Interest Rate): Nominal faizin enflasyondan arındırılmış halidir. Teknik olarak, nominal faiz oranından, beklenen enflasyon oranının çıkarılması ile bulunur. Örneğin, faiz oranı % 70, beklenen enflasyon oranı % 60 ise, reel faiz oranı % 10’ dur.

Reeskont: İskonto edilmiş, diğer bir deyişle bir bedel karşılığı (iskonto) el değiştirmiş olan kıymetlerin yeniden bir bedel karşılığı (re-iskonto) el değiştirmesini ifade eder. Merkez bankalarının, şartlarını kendileri belirlemek şartı ile çeşitli senetleri iskontoya tabi tutarak (re-iskonto), reeskont penceresi adı altında para politikası uygulamalarında kullandıkları bir araçtır.

Repo (Repurchase Agreement): Bir kıymetin belli bir tarihte, belli bir orandan geri satım vaadi ile alımını ifade eder. İşleme konu olan kıymet ödünç verilen para için teminat niteliğindedir. Merkez bankası açısından repo işlemi Açık Piyasa İşlemleri çerçevesinde, piyasaya, işlem vadesi süresince, repoya tabi kıymetler karşılığında geçici olarak para verilmesini ifade eder.

Revalüasyon: Ulusal paranın yabancı paralar karşısındaki değerinin artmasını ifade eder. Örneğin, Türk Lirasının ABD doları karşısındaki değerininin 1.300.000 TL'den 1.200.000 TL' ye yükselmesi (ABD dolarının değer kaybetmesi), TL' nin 100.000 Lira değer kazanması anlamındadır.

Reverse Repo (Reverse Repurchase Agreement): Bir kıymetin belli bir tarihte, belli bir orandan geri alım vaadi ile satımını ifade eder. Merkez bankası açısından reverse repo işlemi Açık Piyasa İşlemleri çerçevesinde, piyasadan, işlem vadesi süresince, verilen kıymetler karşılığında geçici olarak para çekilmesini ifade eder.

Risk-Getiri: Bir yatırımın öngörülen getirisi karşılığında mevcut riskini ifade eder. Risk genelde yatırımın geçmiş getirilerinin standart sapması (historical volatility) ile ifade edilir. Yatırımdan beklenen getiri ise (expected return), geçmiş getirilerinin ortalamasıdır. Belli bir risk karşılığında elde edilebilecek maksimum getirilerin oluşturduğu risk-getiri eğrisine "efficient frontier" adı verilir, özellikle karşılaştırma, ölçüt (benchmark) amaçlı kullanımı söz konusudur. Vadesine kadar elde tutulduğunda getirisi kesin olan tahvil-bono türü yatırımlar bu tür analizlerde genelde risksiz yatırım olarak kabul edilirler. Ancak bu tür kıymetler üzerinde vadesinden önce işlem yapılması söz konusu ise benzer piyasa riskleri (faiz, kur) söz konusudur.

Riskten Kaçınma (Risk Averse), Risk Alma (Risk Lover), Risk Neutral: Bir yatırımcının risk karşısında takındığı tavırları ifade etmekte kullanılan kavramlardır. "Risk averse" bir yatırımcı riskli bir

portföyü ancak riskini karşılayacak garanti bir prim karşılığı kabul eden, "risk lover" bir yatırımcı yüksek bir riske rağmen bir prim talep etmeksizin garanti bir düşük getiriye razı olan, "risk neutral" bir yatırımcı ise riskle değil yatırımın getirisi ile ilgili olan yatırımcı türünü ifade eder.

S

Sabit Kur Sistemi (Fixed Exchange Rate System): Ulusal bir paranın yabancı bir para veya paralardan oluşan bir sepet değerine sabitlendiği ve bu değer in sürmesinin para otoritesi tarafından bazen açık bazen de zımni olarak garanti edildiği sistemlerdir. Ulusal paranın değeri önceden belirlendiğinden o andaki arz talep koşullarını yansıtmaz.

Saklama Hizmeti (Custodian Service): Tahvil, bono, altın ve benzeri kıymetlerin sahip olan kişi veya kurum adına bir sözleşme çerçevesinde saklanması hizmetidir (safe keeping). Türkiye'de menkul kıymetlere yönelik olarak müşteri bazında bu tür bir hizmet "Takasbank" tarafından verilmektedir.

Samurai Bonds: Yabancılar tarafından, Japonya'da, Japon Yeni üzerinden yapılan menkul kıymet ihraçlarıdır. Çoğunlukla 5 yıl ve üzeri vadede yapılan ihraçlardır. İlk ihraç 1970 yılında Asya Kalkınma Bankası tarafından yapılmıştır.

Satış (Ask, Offer): Piyasa katılımcılarının, piyasada işlem gören değerleri (döviz, menkul kıymet gibi) satmaya istekli oldukları fiyattır.

Senyoraj "Beylik Hakkı" (Seniorage): Para basma yetkisini elinde tutan kurumun, bu yetkisi dolayısıyla para basarak elde ettiği reel gelirdir. Para stoğundaki değişimin fiyatlar genel seviyesine oranı ile ifade edilir. Enflasyonun sadece para miktarındaki artışından kaynaklanması durumunda, senyoraj ve enflasyon vergisi birbirine eşit olur.

Sermaye Piyasası (Capital Market): Bir yıldan uzun vadeli yatırım araçlarının ihraç edildiği ve işlem gördüğü piyasalardır.

Son Kredi Mercii (Lender of Last Resort): Merkez bankalarının, para otoritesi olma sıfatları ve finansal istikrarı sağlama yükümlülükleri nedeniyle, sistemde ortaya çıkan fon açıklarının piyasadan karşılanamaması halinde, son başvuru mercii merkez bankasına başvurup, bu ad altında düzenlenmiş imkanlardan faydalanmasını ifade eden bir kavramdır.

Spot Valör: Mali piyasalarda gerçekleştirilen bir işleme bağlı ödemelerin işlemin yapıldığı günü takip eden iki iş günü sonrasında gerçekleştirilmesidir. Spot valörle yapılan bir işlem, örneğin Pazartesi günü gerçekleşmiş ise ödemeler Çarşamba günü yapılmaktadır. Diğer bir deyişle spot valör, paranın kullanıma hazır olacağı tarihi ifade eder. İşlem tarihi ile kullanım tarihi arasındaki fark, mesajların hazırlanması, kontrollerin yapılması, fonların temini gibi işlemlerin belli bir zaman gerektirmesindedir.

STRIP (Separate Trading of Registered Interest and Principal of Securities): Kuponlu bir menkul kıymetin anaparası ve kuponlarının ayrı ayrı işlem görebilmesi amacı ile ayrıştırılmasını ifade eder. Amaç, özellikle uzun vadeli kuponlu ihraçların yatırımcı açısından kullanım alanını genişletmek ve bu tür ihraçların talebini artırmaktır. T.C. Hazinesi tarafından bu amaçla bazı değişken faizli kuponlu ihraçların anapara ve kuponları ayrıştırılmıştır.

Süre (Duration): Sabit getirili, kupon ödemeli bir menkul kıymetin, anapara ve kupon ödemelerinin net bugünkü değerlerinin, kupon ödeme dönemleri ile ağırlıklandırılarak bulunan vadesidir. İskontolu, kupon ödemesi olmayan kıymetlerde, duration, kıymetin vadeye kalan süresine eşittir. Risk ölçümü açısından, menkul kıymetin piyasa faizine olan duyarlılığını ölçer. Düşük kupon ödemeli, uzun vadeli kıymetlerin süresi (duration) daha uzun, diğer bir deyişle, faiz riski daha fazladır. Farklı vade ve kuponlu yatırım araçları ile bu tür mali araçlardan oluşan portföylerin birbirlerine göre hangi oranda faiz riski ile karşı karşıya olduklarının karşılaştırılmasında kullanılır. Efektif vade olarak da adlandırılır.

I

Tahvil: İhraç vadesi 1 yıldan uzun menkul kıymetlerdir.

Teknik Analiz: Fiyat, hacim gibi göstergelerden hareketle, geçmiş dönem piyasa hareketlerinin analiz edilerek bu yolla geleceğe yönelik olarak fiyat tahminleri yapılmasıdır. Bu amaçla, çeşitli grafik oluşumlarından ve istatistiksel metotlardan faydalanılır. Grafikler üzerinde geçmiş fiyat hareketleri nedeniyle ortaya çıkan oluşumların gelecek için gösterge oluşturduğu, dolayısıyla bu tür oluşumların alım-satım için gösterge olarak kullanılabileceği varsayımına dayanır. Bu tür analizler, örneğin, geçmişte gerçekleşen en düşük fiyatların, diğer bir deyişle fiyatların döndüğü, yükselmeye başladığı noktaların "destek noktası" olduğu, dolayısıyla alım için bu noktaların beklenmesi (kriter olması) gerektiğini, yine geçmişte gerçekleşen en yüksek fiyatların "direnç" noktası olduğunu ve satım için dikkate alınması gerektiğini öngörür.

Tezgağ Üstü Piyasalar (Over the Counter "OTC"): Organize olmayan, belli bir yapı altında toplanmayan piyasalardır. İşlemler taraflar arasında karşılıklı anlaşma yoluyla gerçekleştirilir.

Türev Ürünler (Derivative Products): Getirisi başka bir kıymetin getirisine bağlanmış, diğer bir deyişle başka bir kıymetin getirisinden türetilmiş mali araçlardır. Futures ve Opsiyon sözleşmeleri bu enstrümanlara örnektir. Bu tür enstrümanlar, döviz, faiz, altın gibi her türlü ürün üzerine yazılabilir. Böyle bir durumda, örneğin döviz üzerine yazılan bir opsiyon kontratında, opsiyon kontratının getirisi üzerine yazıldığı dövizin piyasadaki hareketine bağlı olacaktır.

U-Ü

Üçüncül Piyasa: Tezgağüstü piyasalarda (OTC) yapılan işlemler, üçüncül piyasa işlemi olarak adlandırılır.

V

Vadeli İşlemler: Spot (iki iş günü) işlem tarihini aşan ileri bir tarihte teslimi söz konusu olacak bir kıymetin (döviz, faiz, mal) vadesi, miktarı ve fiyatının bugünden belirlenerek sözleşmeye bağlandığı işlemlerdir. Forward, future ve opsiyonlar bu tür işlemlere örnektir.

Vadeye Kadar Getiri (Effective Rate of Return): Bir menkul kıymetin vadesine kadar tutulması sonucu elde edilecek getiriyi ifade eder. "Effective rate of return" olarak da adlandırılır.

Valör (Value Date): Üzerinde anlaşma sağlanan bir işlemin, fiilen yerine getirileceği örneğin, karşılıklı olarak hesaplara alacak ve borç kaydedileceği tarihtir. Benzer şekilde bir fonun, örneğin mevduatın sahibi tarafından fiilen kullanılabilmesi tarihi ifade eder.

Value at Risk (VaR): Döviz, menkul kıymet ve benzeri yatırım araçlarının ya da bunlardan oluşan bir portföyün içerdiği piyasa riskinin ölçülmesi amacı ile kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Bu tür bir ölçümle, piyasa riski olarak adlandırılan, kur ve faiz riskinin yatırımın mevcut değerini çeşitli olasılık değerlerine ve süreye bağlı olarak ne ölçüde etkileyebileceği bulunmaya çalışılmaktadır. Diğer bir deyişle bir yatırımın, yatırım değeri cinsinden karşı karşıya olduğu riski ölçer. Örneğin 10.000.000 USD tutarında bir yatırım için 1.000.000 USD' lik VaR değeri, belli bir dönemde, örneğin 1 haftada, bu yatırımın olasılık değerine, örneğin % 1 olasılık, bağlı olarak karşı karşıya olduğu risk'in parasal değerini ifade eder. Portföyde ortaya çıkabilecek kaybın tahminidir. Geçmiş veya örneğin opsiyon fiyatlarından ulaşılan "implied" volatilité üzerinden yapılan hesaplamalara dayanır. Dolayısıyla tahmin yöntemlerine ilişkin, geçmiş geleceği ne kadar tahmin eder gibi kısıtlar bu yöntem içinde geçerlidir. Yönteme ilişkin metodolojik, örneğin ölçüme konu olan değerlerin getirisinin normal dağıldığı varsayımı, kısıtlar da söz konusudur. Sermaye yeterliliklerinde, sermayenin piyasa koşulları nedeniyle risk altında olan kısmı ile ilgili olarak, BIS tarafından bankaların uyması gereken bir ölçüt olarak da kullanımı mevcuttur.

Verim Eğrisi (Yield Curve): Belli bir anda bir yatırım aracının çeşitli vadeleri ile bu vadelerdeki getirileri arasındaki ilişkinin grafiksel ifadesidir. Dikey ekseninde verim (yield), yatay ekseninde ise vadeler

yer alır. Pozitif eğimli (normal) verim eğrisi, negatif eğimli (inverted) verim eğrisi, düz verim eğrisi ve orta vadelerde yüksek verimi ifade eden (bell shape) verim eğrileri olarak sınıflandırılırlar. Eğrinin zaman içindeki hareketleri; dikleşmesi, "steeping" (pozitif eğimli bir eğri söz konusu ise eğrinin orijine uzak kısmının yükselmesi, yakın kısmının düşmesi, eğimin artması), düzleşmesi, "flattening" (pozitif eğimli verim eğrilerinde orijine uzak kısmın düşmesi, yakın kısmın yükselmesi, eğimin azalması) ve eğrinin şeklinin değişmeden yukarı aşağı hareket etmesi, "paralel shift" olarak adlandırılır. Eğrinin eğiminin artması, uzun vadede faizlerin (enflasyonun) yükseleceği beklentisini yansıtır. Eğimin azalması, diğer bir deyişle pozitif eğimli bir verim eğrisinin düzleşmesi (orijine yakın tarafın yükselip, uzak tarafın düşmesi) ise, yatırımcıların ileride faizlerin düşeceği beklentisi ile mevcut faiz oranlarından daha uzun süre faydalanmak için uzun vadeye yönelmelerini, dolayısıyla artan talep ile bu vadede verimin düşmesini, fon talep edenlerin de ileride daha düşük faiz oranlarından borçlanma imkanı doğacağı beklentisi ile kısa vadeyi tercih etmelerini, dolayısıyla arz fazlası nedeniyle verimin artmasını ifade eder.

Volatilite (Volatility): Bir kıymetin fiyatındaki değişkenliğin ifadesidir. Çoğunlukla standart sapma ile ölçülür. Yüksek bir volatilite artan bir belirsizliğin göstergesidir.

